

7. Абалкин Л.И. Рынок в экономической системе социализма / Л.И. Абалкин // Радикальная экономическая реформа: истоки, проблемы, решения. – М., 1990. – С. 210-224.
8. Цлав В.М. Стратегии в маркетинге / В.М. Цлав // Технологии корпоративного управления портал ПТЕАМ: [Электронный ресурс]. Режим доступа к файлу: <http://www.iteam.ru/publications/marketing/>
9. Шелег Н.С. Государственное регулирование потребительского рынка в условиях формирования Союзного государства: проблемы и перспективы: [монография] / Н.С. Шелег. – М.: Аэронавигационное консалтинговое агентство, 2003. – 320 с.
10. Айзард У. Некоторые исследования в области регионального развития и сотрудничества и некоторые вопросы региональной науки, не имеющие ответов / У. Айзард // Региональное развитие и сотрудничество. – 1998. – № 1. – С. 61-66.
11. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: понятийно-терминологический справочник / Э.Б. Алаев. – М.: Мысль, 1983. – 387 с.
12. Василенко В.Н. Архитектура регионального экономического пространства: монография / В.Н. Василенко. – Донецк: ООО «Юго-Восток», ЛТД, 2006. – 311 с.
13. Иванова А.М. Инфраструктура ринку споживчих товарів: проблеми і напрямки розвитку / А.М. Иванова // Актуальні проблеми економіки, 2010. – № 9 (111). – С. 55-65.
14. Рой О.М. Исследования социально-экономических и политических процессов: практикум. / О.М. Рой, А.М. Киселева. – СПб: Питер, 2007 – 240 с.
15. Федько В.П. Инфраструктура товарного рынка / В.П. Федько, Н.Г. Федько. – Ростов н/Д: Феникс, 2001. – 198 с.
16. Осипов А.К. Управление бюджетным финансированием сельскохозяйственного производства региона / А.К. Осипов. – Ижевск: ИжГСХА, 2005. – 190 с.
17. Шабунина И.М. Теория и практика региональной экономики / И.М. Шабунина, О.А. Ломовцева, М.Ю. Трубин. – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 1996. – 183 с.
18. Азарян Е.М. Потребительский рынок: становление и развитие: [монография] / Е.М. Азарян. – Донецк: ИЭП НАН Украины. – 2002. – 304 с.
19. Лігоненко Л.О. Теоретико-методологічні засади управління розвитком споживчого ринку / Л.О. Лігоненко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 11 (65). – С. 103-112.
20. Лошенко І.Р. Концептуальні підходи до становлення та розвитку споживчого ринку України / І.Р. Лошенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – №11. – С.101-106.
21. Тахумова О.В. Особенности формирования и развития регионального потребительского рынка / О.В. Тахумова // Вестник Северо-Кавказского государственного технического университета. – 2006. – №4(8). – С. 134-138.
22. Распопова В.А. Споживчий ринок відправний момент у дослідженні розвитку торгівлі / В.А. Распопова // Торговля і ринок України. – Донецьк: Дон дует, 2004. – Т.2. – С. 281-285.
23. Марцин В.С. Економіка торгівлі / В.С. Марцин. – К.: Знання, 2006. – 402 с.
24. Шульга В.А. Национальная экономика / В.А. Шульга. – М: Изд-во Рос. экон. акад. 2002. – 592с.
25. Недосекин К.Ю. Проблемы осуществления государственной политики на потребительском рынке региона (на примере Московской области) / К.Ю. Недосекин // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2009. – №5. – С. 109-113
26. Смирнов В.Г. Современный подход к оперативному управлению производственными процессами / В.Г. Смирнов, А.В. Смирнов // Организатор производства. – Воронеж. – 2001. – № 2. – С. 43- 47
27. Зверев А.В. Теоретические основы модернизации регионального потребительского рынка / А.В. Зверев, О.В. Фетисова // ФЭС: Финансы. Экономика. Стратегия. – 2011. – № 3. – С. 42-27.

351.85:331.556

*Костровець Л.Б., к. держ. упр., доцент,
Донецький державний університет управління*

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ СТИМУЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ

За сучасних умов розвиток та використання людського потенціалу розглядається як основний чинник економічного зростання національних економік та пріоритетний напрямок державної політики. У контексті концепції людського розвитку освітня складова людського потенціалу розглядається як основа його формування та перетворення у людський капітал. Людина, набуваючи нових навичок та знань, стає головним рушієм економічного поступу. З огляду на це, кожна країна зацікавлена у збільшенні та відтворенні людського потенціалу. Як наслідок, актуальності набуває питання освітньої міграції, що передбачає міждержавне переміщення студентів і викладачів за спеціальними програмами навчальних закладів. Освітня міграція зумовлена економічними

інтересами країн та окремих індивідів. На державному рівні забезпечується конкурентоздатність вищої освіти та підвищення людського потенціалу. Мотивацією студентів та викладачів, що навчаються та працюють за кордоном, є подальший кар'єрний ріст та вигідне становище на міжнародному ринку праці у ролі висококваліфікованих працівників.

Зі вступом України у Болонський процес створені передумови для поступового входження в цивілізоване русло освітньої міграції, у тому числі академічної мобільності студентів, викладачів, молодих учених, що створює можливості для розвитку особистості, посилення співпраці науковців та наукових установ на міжнародному рівні і в межах України, покращення якості вищої освіти і дослідницької діяльності. Різні аспекти освітньої міграції досліджували: Гриненко А., Журавський В., Згуровський М., Колесник А., Куценко В., Рашкевич Ю., Рижкова А., Степко М., Федосов А., Товканець Г., Чуйко Г., Чуйко Н. та інші.

Визначити фактори та детермінанти стимулювання освітньої міграції в Україні.

В усіх країнах із входженням національних освітніх систем у Болонський процес активізується зарубіжна студентська міграція. ВНЗ різних регіонів України стають центрами притягнення освітніх мігрантів з інших країн. Відповідно до законодавства України (Закони України: “Про вищу освіту”, “Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства”, “Про імміграцію”, “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо боротьби з нелегальною міграцією” та ряду Указів Президента України) громадяни інших держав та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, а також яким надано статус біженця в Україні мають право на здобуття вищої освіти нарівні з громадянами України. Всі громадяни інших держав та особи без громадянства можуть отримувати вищу освіту за кошти фізичних (юридичних) осіб. Прийом на навчання громадян інших держав здійснюється на підставі: міжнародних договорів України; загальнодержавних програм; договорів, укладених вищими навчальними закладами з юридичними та фізичними особами [2].

Сьогодні Україна переживає глибоку демографічну кризу, ознаки якої відбиваються на вищій освіті через щорічне скорочення випускників середніх шкіл і відповідно вступників у ВНЗ різних рівнів акредитації. Фахівці вбачають вихід із критичної ситуації у скороченні кількості спеціальностей і через проведення політики укрупнення ВНЗ. Крім того, сьогодні на ринку освітніх послуг відзначається жорстка конкуренція за абітурієнтів, що, безумовно, активізує освітні міграції.

Регіональний рівень повинен понести свою частку регулювання освітніх міграцій іноземних студентів, долучаючись таким чином до здійснення регіональної освітньої політики. Органи регіональної влади можуть активно включитися у рекламні компанії своїх ВНЗ на території інших країн через: публікації в місцевих ЗМІ, рекламні ролики, розповсюдження буклетів, допомогу в організації підготовчих курсів при різних місцевих організаціях, які здійснюють діяльність щодо навчання громадян за кордоном.

В організації навчання іноземних студентів також значну допомогу можуть надати бізнес-структури. Передусім це ті підприємства, які мають підприємства, філії чи власні представництва за кордоном, або в інших регіонах. Реалізуючі власну освітню політику, господарюючі суб'єкти мають можливість отримати не тільки потрібних спеціалістів для своєї діяльності, але й сприяють узгодженню ринку освітніх послуг з ринком праці в регіоні. Це один із прикладів регулювання освітніх переміщень, які здійснюються в межах регіональної освітньої політики та регіональної політики зайнятості.

Регіональна політика в галузі освіти, інноваційного розвитку повинна використовувати механізми протидії перетворенню України на донора з людських ресурсів для країн ЄС. Необхідно задіяти такі механізми соціального партнерства України та ЄС, які б сформулювали системний рух інтелекту, капіталів, інформації в двох взаємно симетричних напрямках (в Україну і з України). Створення в містах, де розміщені крупні університети, нових організаційних утворень (технопарків, технополісів, соціополісів) дозволить блокувати неконтрольовану втечу інтелекту і залучити його в регіональну економіку [3].

З метою ефективного використання наукового та освітнього потенціалу країни, урегулювання освітньої мобільності в регіоні необхідно: підвищити рівень фінансування освіти та науки (відповідно до статей Законів України щодо освіти та науки); формувати стійкі взаємозв'язки між освітньою та науковою діяльністю на основі проектів, які об'єднують вчених та викладачів з визначеною часткою державного та регіонального фінансування; вдосконалити правову базу щодо формування та ефективного функціонування різних форм інтеграції науки й освіти (наприклад, навчально-освітніх центрів, технопарків, технополісів тощо); забезпечити державну пріоритетну підтримку провідним дослідницьким університетам як важливим науково-освітнім інституціям на основі встановлення підвищених нормативів фінансування; створити в університетах умови для залучення талановитої

молоді до наукової діяльності; посилити відповідальність підприємств, організацій та установ регіону за забезпечення соціально-побутових умов для молодих фахівців, особливо житлом у сільській місцевості; удосконалити механізм довгострокового пільгового кредитування навчання молоді у ВНЗ через залучення банківської системи та місцевого бізнесу; більше використовувати потенціал регіональних наукових центрів НАН України, які координують роботу щодо фундаментальних та прикладних досліджень у різних сферах діяльності регіону [1].

Головними для навчання за кордоном є культурні, освітні, економічні та соціальні детермінанти:

1. Візова політика для іноземних студентів в країнах призначення: усунення перешкод для отримання візи, можливість працювати та перебувати в країні на час навчання.
2. Вищі можливості працевлаштування в країні походження за умови попиту та переваг високої кваліфікації на місцевому ринку праці.
3. Визнання іноземних дипломів та кваліфікацій в країнах походження та призначення.
4. Неістотна диференціація у вартості навчання (плата за навчання, витрати проживання) між країнами походження та призначення.
5. Якість освіти та репутація навчальних закладів у країні призначення порівняно з країною походження відповідно до міжнародних класифікацій.
6. Різноманітність спеціальностей та доступ до них у країні призначення.
7. Існування мереж студентів та випускників іноземних вузів в країнах походження, завдяки яким є доступною інформація про навчальні заклади у країнах призначення.
8. Рівень та якість життя у країні призначення порівняно з країною походження.
9. Географічна, культурна близькість та історичні зв'язки країн.
10. Доступні для студентів соціальні переваги та інфраструктура у країні призначення.
11. Мовний фактор: найбільш привабливими для іноземних студентів є країни, де мовою викладання є англійська, як основна міжнародна мова та найбільш розповсюджена у світі.

Саме досягнення цих необхідних складових має стати першочерговим для залучення до України освітніх мігрантів. Тобто суспільство, уряд, навчальні заклади повинні в діяльності стосовно залучення іноземних студентів дотримуватись вищезазначених детермінант.

Основними тенденціями в процесі інтернаціоналізації вищої освіти є зростання кількості іноземних студентів та диверсифікація шляхів отримання освіти за кордоном. З 2000 р. по 2010 р. кількість іноземних студентів у світі зросла на 54,4 % з 1,9 до 3,1 млн. осіб. Щорічний приріст в середньому складав 7,5 %. У 2011 році частка іноземних студентів у загальній чисельності студентів світу складає біля 2 %. При цьому найбільшими країнами-реципієнтами є США (19,7 %), Великобританія (11,6 %), Німеччина (8,6 %), Франція (8,2 %), Австралія (7 %), Канада (4,4 %), Японія (4,2 %) [1].

Очевидно, що іноземних студентів притягують країни з найвищими показниками розвитку людського потенціалу та його освітньої компоненти зокрема (табл. 1).

Таблиця 1

Індекси розвитку людського потенціалу та рівня освіти у найбільших країнах призначення іноземних студентів

Країна	Індекс розвитку людського потенціалу	Індекс рівня освіти
США	0,956	0,968
Великобританія	0,947	0,957
Німеччина	0,947	0,954
Франція	0,961	0,978
Австралія	0,970	0,993
Канада	0,966	0,991
Японія	0,960	0,949

Високий рівень життя та надання освітніх послуг забезпечує популярність даних країн для іноземних студентів. Як видно з табл. 1, наша країна поки не входить до переліку країн з найвищим індексом розвитку людського потенціалу та рівня освіти, що, в свою чергу, впливає і на кількість іноземних студентів, які хочуть навчатися в Україні.

Міждержавний перерозподіл освітнього потенціалу зумовлений також об'єктивними факторами:

мобільністю висококваліфікованих працівників в глобальній економіці;

зменшенням транспортних та комунікаційних витрат;
прагненням країн сприяти університетським та культурним обмінам з метою залучення висококваліфікованого персоналу;
бажанням створити додаткове джерело доходів або підвищити престижність вузів на національному та міжнародному рівнях;
потребою у кваліфікованій робочій силі в економіках країн, що розвиваються, де місцева освітня інфраструктура є недостатньою для підготовки відповідних кадрів.

Основними стратегіями країн щодо інтернаціоналізації вищої освіти є:

1. Стратегія взаєморозуміння, що засновується на міждержавному переміщенні студентів, аспірантів та викладачів через програми обміну, надання стипендій та партнерства між вузами. Особливістю є те, що по завершенні навчання студенти зобов'язані повернутися у рідну країну. Стратегія спрямовується на взаємодопомогу країн у освітньому, культурному та науковому розвитку і є найбільш поширеною серед таких країн як Японія, Республіка Корея, Мексика, Іспанія. У США програма Фулбрайта зобов'язує студентів повернутись у країну походження на щонайменш два роки перед тим як подавати заяву на дозвіл на роботу в країні. Європейський Союз запустив програму Еразмус, що передбачає обмін студентами та викладачами в межах регіону з подальшим обов'язковим поверненням у країну походження та створення університетських мереж задля зміцнення почуття європейського громадянства серед молоді та знання кількох європейських мов.

2. Стратегія висококваліфікованої міграції передбачає продумане та цілеспрямоване працевлаштування іноземних студентів в країні призначення з метою залучення талановитої молоді, викладачів та наукових працівників, які можуть стати висококваліфікованим персоналом галузі знань, створюючи додаткові вигоди для національної економіки, посилюючи конкурентоздатність науково-дослідного та освітнього сектору в межах концепції побудови економіки знань. Для проведення даної стратегії використовується спрощена візова політика для цільових імміграційних груп. До таких груп можуть належати студенти з визначених регіонів, аспіранти та майбутні дослідники, студенти, що спеціалізуються в окремих галузях наук. Країнами, що дотримуються даної стратегії, є Канада, Франція, Німеччина, Великобританія та США.

3. Стратегія формування потенціалу (capacity building) включає стимулювання отримання вищої освіти, незважаючи на країну надання освітніх послуг, з метою швидкого підвищення людського та виробничого потенціалу країни, що розвивається. Дана стратегія спрямована на імпорт освітніх послуг в країни зі слабкою національною системою освіти. У зв'язку з цим вирішальними інструментами є співпраця з іноземними вузами та стипендіальні програми для державних службовців, вчителів, науково-викладацького складу університетів і студентів, що сприяє також міждержавному трансферу ноу-хау. При цьому національна стратегія повинна враховувати заходи щодо створення сприятливих умов для повернення кваліфікованих спеціалістів до країни походження. Такий шлях формування потенціалу набув поширення у Китаї, ПАР, Індонезії, Малайзії, Сінгапурі, В'єтнамі та ОАЕ.

4. Стратегія отримання доходу проявляється у тому, що іноземні студенти сплачують значно більше за навчання ніж місцеві. Таким чином вузи виходять на міжнародний ринок освітніх послуг прагнуть до постійного підвищення якості освіти, як гарантія власної конкурентоспроможності. Цей підхід характерний для Австралії, Канади, Нової Зеландії, США, Данії, Ірландії, Нідерландів та Великобританії.

На основі вищесказаного, варто зазначити, що роль освітньої міграції у перерозподілі людського потенціалу має неоднозначний характер. З одного боку країни призначення отримують очевидні вигоди від інтернаціоналізації вищої освіти. Надаючи іноземним студентам робочі місця по закінченні навчання, вони поповнюють національні висококваліфіковані трудові ресурси. Крім того, підвищується конкурентоспроможність, престижність та популярність національних вузів у світі, що сприяє подальшій інтенсифікації освітньої міграції.

Література

1. Курій Л.О. Інтернаціоналізація вищої освіти як засіб формування людського потенціалу в контексті міжнародних міграційних процесів / Л.О. Курій // Стратегія розвитку України у глобальному середовищі: IV міжнар. наук.-практ. конфер. (17-19 листопада 2010 р.). – Сімферополь: ВіТроПринт, 2010. – С. 269-273.
2. Ринок праці в Україні: міграційні виклики. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://openukraine.org/doc/migration/Brief_results_UA/Burakovsky%20Brief.doc
3. Перспективи ринку праці в Україні [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://prostorabota.com.ua/zagalne/perspektyvy-rynku-praci-v-ukrajini>

4. Богиня Д.П. Основи економіки праці/. Д.П. Богиня, О.А.Грішнова: навч. посіб. – К.: Знання – Прес, 2000. – 313 с.
5. Акіліна О.В. Аналітичний огляд ринку праці в Україні / О.В. Акіліна // Формування ринкових відносин в Україні. - 2008. - № 10. - С. 152-159.
6. Международная миграция и развитие. Доклад Генерального секретаря. Организация Объединенных Наций [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/russian/esa/economic/a59_325.pdf
7. Україні потрібна потужна Державна міграційна служба як самостійний цивільний орган зі спеціальним статусом – Ніна Карпачова [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.gazetaukrainska.com>
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 7.11.2008 р. «Про виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.07.2007 р. «Про напрями міграційної політики та невідкладні заходи з підвищення її ефективності». Указ Президента України від 15.12.2008 р. № 1163.

Рецензент докт.економ.наук, доцент Рекова Н.Ю.

331.548

*Беганська І.Ю., к.держ.упр., доцент,
Донецький державний університет управління*

ДЖЕРЕЛА РОЗВИТКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

В умовах глобалізації та посилення конкуренції у світовому економічному просторі загострюється проблема формування, відтворення та використання трудового потенціалу. За результатами досліджень Світового банку, проведених у 192 країнах, на трудовий потенціал припадає 64 відсотки загального багатства країн. Трудовий потенціал суспільства визначається характером формування і реалізації здатності до праці кожної особи і значною мірою залежить від професійного вибору та успішності здобуття або зміни професії. Фактором, що сприяє професійному самовизначенню та реалізації здатності до праці особи, є дієва система професійної орієнтації населення. На сьогодні важливим соціальним та економічним завданням є послідовний розвиток державної системи професійної орієнтації населення, що забезпечує всім громадянам рівні можливості в отриманні профорієнтаційних послуг.

Сьогодні в розвинених країнах світу профорієнтація вважається не тільки неодмінною умовою успішного адаптування пересічних громадян до економічних, організаційно-технічних і соціальних змін, що постійно відбуваються в суспільстві, а й ефективним засобом формування й розвитку якісної робочої сили. Система професійної орієнтації є обов'язковою складовою загального механізму управління трудовими ресурсами, що сприяє процесам їх відновлення, збереження та раціонального використання. Створення такої системи в Україні є актуальним ще з 1991 року, але, на превеликій жаль, методологічних засад нової системи профорієнтації ще й досі не розроблено, а отже, немає можливості для її практичної розбудови на державному рівні.

Питаннями розвитку професійної орієнтації молоді в системі ринкових відносин, що складаються, сформулювали на основі власних теоретичних розробок такі українські вчені, як: Л.Аза, В.Бакіров, В.Євтух, В.Пилипенко, А.Ручка, Л.Сохань, В.Степаненко, В.Андрущенко, В.Бех, Л.Губерський, В.Журавський, В.Кремень, С.Кримський, М.Михальченко, І.Надольний, В.Огнев'юк, М.Перепелиця, І.Прокопенко та інші. Але, далеко не однозначно нині трактується поняття «професійна орієнтація особистості». Низка суперечностей існує при розгляді таких проблем, як відмінність чи особливості профільної орієнтації людини в тоталітарному і демократичному суспільствах, ринковий виклик життєвому процесу; навантаження «вибору» на особистість і проблема свободи; роль навчального процесу в інформуванні особистості щодо її професійної орієнтації; позаурочні технології профільних орієнтацій особистості в системі ринкових трансформацій тощо.

Ціль статті - дослідити джерела розвитку та перспективи розбудови державної системи професійної орієнтації в Україні.

Актуальність комплексного осмислення професійної орієнтації в сучасних умовах пов'язана в першу чергу з тим, що профорієнтаційна робота в незалежній Україні тільки починає складатися в цілісну систему, лише вимальовуються її окремі рівні та елементи. Натомість це є нагально необхідним для підвищення ефективності функціонування ринку і для зняття суперечності між